

Oltár sv. Barbory v Banskej Bystrici z dielne Pavla z Levoče

LIBUŠA CIDLINSKÁ

Bohatí mešťania Banskej Bystrice, ktorí nadobudli majetky najmä z výnosu ťažby rúd v okolitých horách, začínajú v sedemdesiatych rokoch 15. storočia zakladať kaplnky pri farskom kostole P. Márie. Jedným z nich bol Niclas Plath, zakladateľ kaplnky sv. Barbory pri severnej stene chrámového dvojložia.¹ Pápežská odpustková listina z roku 1477 spomína už postavenú, avšak dosiaľ nevysvätenú kaplnku sv. Barbory a sv. Jeronyma na boku farského kostola a ako jej patróna uvádza Juraja Kegela, Plathovho zaťa. Na menze tejto kaplnky podnes stojí stredoveký krídlový oltár s postavami P. Márie, sv. Hieronyma a sv. Barbory v arche, podľa nápisu na rube krídla dokončený roku 1509.²

Oltár sv. Barbory patrí k najvýpravnejším slovenským retabulám, kde hlavný komponent umeleckej zložky tvorí monumentálna a dekoratívna rezba.³ Sochárska výzdoba sa uplatňuje nielen v skrini, ale aj v predele, na vnútorných stranách krídiel a v nadstavci; maľbe ostali iba zadné plochy krídiel. V súlade so sochárskou zložkou je aj dekoratívna rezba, ktorá organicky dopĺňa architektúru skrine a nadstavec.

Posledné reštaurovanie⁴ v rokoch 1966—1975 bolo veľmi zdĺhavé a prácne, vzhľadom na rozsiahle neodborné zásahy v minulosti, aktívny červotoč a nepriaznivé okolnosti vyvolané požiarom kostola roku 1761. Umožnilo presnejšie vymedziť vzťahy jednak k dielu Majstra Pavla z Levoče a jednak k miestnej tvorbe, lebo v literatúre sa vždy poukazovalo na spoločné znaky

a vzťahy k hlavnému oltáru vo farskom kostole sv. Jakuba v Levoči.

Ak obidva oltáre porovnáme, banskobystrický vyzerá ako zmenšený a zjednodušený predobraz levočského, pričom berieme do úvahy aj to, že oltár sv. Barbory bol určený pre pomerne malú a nízku kaplnku v porovnaní so svätyňou v Levoči. Avšak do daného prostredia zapadá citlivo volenými proporciami práve tak harmonicky ako levočský. Stupňovité pätky prípor poznáme na predelách ďalších troch oltárov z Pavlovej dielne, a to na hlavnom oltári a na oltári sv. Mikuláša v Levoči a na hlavnom oltári sv. Juraja v Spišskej Sobote. Ďalšími zhodne riešenými motívami sú napr. prípor prerastajúce organicky do archy, lišta z prepletaných prútov na spodnej časti predely, baldachýn z prepletaných fiál v skrini, ktorej krycia doska vybieha v strede mierne do špičky a opätovne ju zdobí rotujúci úponok. Konzoly pod P. Máriou a sv. Jánom opakujú prelamované vyrezávané koše po stranách levočskej predely. Tiež zadná strana bystrickej archy a predely je starostlivo vypracovaná a naznačuje architektonické členenie. Veľmi podobné sú aj baldachýny nad reliéfmi krídiel. Všetky oltáre z Pavlovej dielne majú na spodnej časti skrine soklík; bystrický sa nezachoval, avšak o jeho pôvodnej existencii svedčia stopy v dolnej časti skrine. Bol zrejme natoľko červotočom zničený, že pri reštaurovaní pred prvou svetovou vojnou sa nepokúsili o jeho obnovu a nestalo sa tak ani pri poslednom reštaurovaní.